

KOMITET ZAGOSPODAROWANIA ZIEM GÓRSKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK *

ĶIERUNKI ROZWOJU NAUKI POLSKIEJ
W ZAKRESIE PROBLEMÓW
OBJĘTYCH WŁAŚCIWOŚCIĄ KOMITETU
ZAGOSPODAROWANIA ZIEM GÓRSKICH PAN

Specyfika Komitetu Zagospodarowania Ziem Górskich PAN

Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich PAN w Krakowie został utworzony na mocy uchwały nr 37/57 Prezydium PAN z dnia 17 maja 1957 r. Powołanie Komitetu miało na celu dostarczenie naukowych podstaw racjonalnego zagospodarowania ziem górskich, takiego ich urzadzenia, by zasoby przyrodnicze nie były niszczone, lecz by je wzbogacać dla dobra tych ziem i całego kraju. Tym celom służyły m. in. utworzone od 1976 r. dwa problemy resortowe MNSzWiT „Intensyfikacja rolnictwa na terenach górskich ze szczególnym uwzględnieniem Sudetów” (z podproblemem dla Karpat) oraz „Opracowanie zasad kompleksowego zagospodarowania lasów w górskich regionach na przykładzie Doliny Popradu”, a od 1981 r. problem międzyresortowy MR.II.18 „Optymalizacja rolniczo-leśnego zagospodarowania ziem górskich w Polsce”.

Dorobek Komitetu, obejmujący również najważniejsze, aktualne dla praktyki gospodarczej i administracyjnej, problemy dotyczące racjonalnej działalności w terenach górskich i górzystych, prezentowany był na konferencjach naukowych organizowanych w tych rejonach. Ogółem w okresie 27 lat odbyło się 28 takich konferencji.

Postawione przed Komitetem zadania rzutowały na charakter jego prac i dobór specjalistów w nim działających. Jakkolwiek większość członków Komitetu stanowią przedstawiciele nauk rolniczych i leśnych, to również w jego pracach biorą udział geografowie, ekonomiści i urbanisci. Wynika to z konieczności rozpatrywania — szczególnie w górach — zagadnień rolniczych i leśnych na tle specyfiki środowiska przyrodniczego i przemian zachodzących w gospodarce.

Ten problemowy układ zasad działania Komitetu Zagospodarowania Ziem Górskich znajduje swoje uzasadnienie również w roli, jaką te obszary mają do spełnienia w całości gospodarki narodowej. Obej-

* Referat opracowali: prof. prof. J. Filipek, K. Mazur, T. Wojtaszek, K. Zabierowski

mując tylko ok. 10% powierzchni ogólnej kraju, grupują ok. 30% zasobów wodnych i ok. 50% ruchu turystyczno-wypoczynkowego.

Jak z powyższego wynika, Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich PAN zasadniczo różni się od innych komitetów podległych Wydziałom PAN, które z reguły obejmują tylko jedną dyscyplinę naukową. Stąd też większe podobieństwa Komitetu Zagospodarowania Ziem Górskich do komitetów działających przy Prezydium PAN, mających charakter problemowy, wielodyscyplinowy. W tej sytuacji opracowanie ustosunkuje się w szczególności do tych zagadnień rozwiązywanych przez naukę, które wpływają ze specyfiki obszarów górskich.

*Ocena stopnia realizacji ustaleń II Kongresu Nauki Polskiej
w odniesieniu do badań reprezentowanych przez Komitet*

Uchwała II Kongresu Nauki Polskiej zbyt słabo uwypukliła znaczenie problematyki przestrzennej i ujęć kompleksowych w rozwiązywaniu zagadnień rolniczych i leśnych. Dotyczy to w szczególności obszarów górskich, gdzie zagadnienia te muszą być rozważane na tle specyfiki naturalnego środowiska i przemian w gospodarce. Realizowana w badaniach rolniczych i leśnych oraz innych komplementarnych problematyka górską odpowiada jednej z głównych intencji II Kongresu Nauki Polskiej tj. tworzeniu kompleksowych podstaw naukowych dla optymalnego zagospodarowania kraju.

Na ogół pozytywnie należy ocenić dotychczasowe osiągnięcia nauk rolniczych i leśnych w problematyce górskiej, ale stan ten nadal daleki jest od faktycznych potrzeb zgłaszanych przez gospodarkę narodową, Ocena taka wynika z 27-letniej działalności Komitetu Zagospodarowania Ziem Górskich PAN, 5-letniej pracy Zakładu Gospodarki Górskiej PAN (1964—1969), znacznego zaangażowania w tematyce górskiej Akademii Rolniczych w Krakowie i Wrocławiu, innych placówek badawczych południowej Polski, a także pracy grona zamiłowanych badaczy tych terenów. Do znacznego postępu w naukowym poznaniu ziem górskich przyczyniło się funkcjonowanie w latach 1981—1985 wspomnianego już problemu międzynarodowego MR.II.18.

W odniesieniu do problematyki górskiej nie został zrealizowany postulat II Kongresu Nauki Polskiej dotyczący wyrównania dysproporcji rozwojowych w nauce, m. in. przez tworzenie nowych placówek i kształcenia kadr. Brak jest nadal placówki wielodyscyplinarnej, kompleksowo rozwiązującej problemy zagospodarowania i ochrony ziem górskich; zbyt mała jest liczba stacji doświadczalnych o szerokim profilu badawczym; brak kierunku kształcenia kadr dla terenów górskich na poziomie stu-

diów wyższych i podyplomowych. Zachodzi potrzeba utworzenia odpowiednio rozwiniętego systemu dokumentacji i informacji naukowej w zakresie zagadnień górskich o zasięgu międzynarodowym. Nie dopracowano się jeszcze systemu i form przetwarzania wyników badań kompleksowych i szczegółowych na konkretne poczynania administracyjnych organów stanowiących i wykonawczych.

*Stan badań naukowych dotyczących zagadnień górskich
z uwzględnieniem wkładu Komitetu*

Obszary górskie, ze względu na znaczne zróżnicowanie warunków i specyficzne problemy gospodarcze, przyciągają liczne grono badaczy z różnych dyscyplin naukowych i różnych ośrodków w kraju. Fakt ten spowodował, że na ogół obszary te są w dużym stopniu poznane przez naukę, tak pod względem opisu zjawisk, jak też ich przyczyn i skutków. Nie spełnia to jednak tych wymogów, jakie są niezbędne dla postawienia optymalnych koncepcji zagospodarowania i ich realizacji. Przede wszystkim wiele prac posiada charakter monodyscyplinarny, często wręcz wycinkowy. Mogłyby być one niejednokrotnie wykorzystywane do syntezy, lecz ich różny przekrój terytorialny i czasowy utrudnia często porównywalność wyników.

Na ogół zbyt mała jest liczba prac o charakterze kompleksowym, wielodyscyplinowym, co w przypadku obszarów górskich stanowi ważny element wnioskowania naukowego. Równocześnie nie wszystkie tereny górskie w naszym kraju są jednakowo poznane przez naukę. W lepszej sytuacji znajdują się Karpaty, niż Sudety, czy też Góry Świętokrzyskie.

Działający od 1957 r. Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, poprzez własną działalność badawczą i inspiratorską, starał się uzupełnić lukę w naukowym poznaniu obszarów górskich. Początkowo prace Komitetu wykonywane były głównie w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych, aby uzyskać niezbędne uzupełnienie do ujęć syntetycznych. Stopniowo jednak były podejmowane problemy ważne dla optymalnego zagospodarowania obszarów górskich a dotyczące:

- organizacji gospodarki wodnej na górnym Dunajcu,
- prawidłowego wyznaczenia granicy rolno-leśnej w Karpatach i Sudetach,
- realizacji koncepcji górskiej turystycznej Drogi Sudecko-Karpackiej, mającej duże znaczenie w organizacji turystyki międzynarodowej,
- racjonalnego zagospodarowania Bieszczadów i Beskidu Niskiego,
- kierunki intensyfikacji produkcji rolniczej i leśnej,
- mechanizacji prac rolniczych w rejonach górskich i podgórskich.

Podejmowano również bardziej kompleksową tematykę pozwalającą na prawidłowe określenie podstaw rozwoju ziem górskich. Dotyczyła ona:

— wzrostu retencyjności wodnej obszarów górskich nie tylko przez budowę zbiorników zaporowych, ale przede wszystkim przez biologiczną zabudowę zlewni górskich,

— racjonalnego użytkowania ziemi i podniesienia produktywności trwałych użytków zielonych,

— rozmieszczenia produkcji rolniczej i właściwego z punktu widzenia specyfiki środowiska ukierunkowania produkcyjnego gospodarstw,

— optymalnego rozmieszczenia ruchu turystycznego i wypoczynkowego, rozwoju poszczególnych form rekreacji oraz jej związków z rolnictwem i leśnictwem.

Prace o charakterze syntetycznym i inicjatorskim są nadal kontynuowane w wymiarze możliwości finansowych jakie posiada Komitet.

Realizowany od 1981 r. z inicjatywy Komitetu Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, problem międzyresortowy MR.II.18 „Optymalizacja rolniczo-leśnego zagospodarowania ziem górskich w Polsce” ma na celu prowadzenie kompleksowych badań podstawowych i stosowanych z zakresu nauk rolniczych i leśnych oraz innych dyscyplin naukowych, których wyniki pozwolą na dobór najwłaściwszych metod i sposobów zagospodarowania obszarów górskich w Polsce. Wśród celów poznawczych wymienić należy:

— kompleksową ocenę środowiska przyrodniczego dla potrzeb produkcji rolniczej i leśnej,

— wpływ przemian strukturalnych rolnictwa na zachowanie równowagi w środowisku przyrodniczym,

— dobór optymalnych sposobów intensyfikacji produkcji rolniczej w warunkach górskich,

— efektywność przedsięwzięć techniczno-organizacyjnych w górach,

— wpływ procesu intensyfikacji produkcji oraz rozwoju turystyki na zachowanie równowagi w środowisku górskim.

Koordynowany przez Akademię Rolniczą w Krakowie problem MR.II.18 realizowany jest w 4 podproblemach i 71 tematach. Obok jednostek organizacyjnych Akademii Rolniczej w Krakowie, w badaniach uczestniczą pracownicy Akademii Rolniczych we Wrocławiu i w Poznaniu, UJ w Krakowie, UMCS w Lublinie, PAN i IMUZ w Krakowie.

Na podstawie uzyskanych wyników w 1984 r. zorganizowano 2 konferencje naukowe. Pierwsza dotyczyła osiągnięć i zamierzeń gospodarki łąkowo-pastwiskowej w górach, a druga — zagrożeń lasów górskich i przeciwdziałania szkodom wywołanym przez emisje dymów i pyłów przemysłowych.

Dotychczasowe 4-letnie wyniki badań w tym problemie potwierdza-

ją celowość jego powołania. Pomimo zaawansowania prac i uzyskania ciekawych rezultatów, zachodzi konieczność prowadzenia dalszych badań w celu pogłębienia tematyki i zastosowania wdrożeń w praktyce produkcyjnej rolnictwa i leśnictwa. W związku z tym na lata 1986—1990 opracowano i zgłoszono w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego plan koordynacyjny problemu pod nazwą „Kierunki i metody zagospodarowania ziem górskich zgodnie z warunkami przyrodniczymi i ekonomicznymi” przewidzianego do finansowania przedmiotowego.

W planowanych badaniach, stanowiących kontynuację i rozwinięcie tematyki problemu międzyresortowego MR.II.18, na pierwsze miejsce wysuwa się funkcja ziem górskich w kształtowaniu gospodarki wodnej na obszarze całego kraju. Prawidłowe wykorzystanie zasobów wodnych obszarów górskich zależy z kolei nie tylko od rozwiązań technicznych, ale także od uporządkowania gospodarki rolnej i leśnej w górach. Celem przyszłych badań w zakresie produkcji rolniczej byłoby określenie stanu, możliwości i kierunków rozwoju produkcji roślinnej i zwierzęcej w naszych górach. Chodzi o opracowanie i wdrożenie właściwej struktury użytkowania ziemi, rozwoju hodowli bydła i owiec oraz zabezpieczenie bazy paszowej dla produkcji zwierzęcej. W zakresie leśnictwa celem będzie poprawa stanu zdrowotnego lasów górskich oraz wprowadzenia na obszarach górskich naturalnego kierunku hodowli lasu, zmierzającego do pełnego wykorzystania produkcyjnych możliwości siedlisk. Ważne miejsce w planie koordynacyjnym na lata 1986—1990 będą zajmować badania związków i zależności produkcji rolniczej i leśnej od warunków przyrodniczych i ekonomicznych, struktur organizacyjnych i układów społeczno-demograficznych.

Wyniki planowanych badań pozwolą na urealnienie i optymalizację decyzji gospodarczych podejmowanych przez resorty rolnictwa, leśnictwa i gospodarki wodnej, a także przez urzędy wojewódzkie na obszarze ziem górskich. Umożliwi to włączenie obszarów górskich do całokształtu gospodarki narodowej, przy zachowaniu równowagi w środowisku przyrodniczym. Badania i wdrożenia przewidziane do realizacji w latach 1986—1990 będą nastawione na aktywizację gospodarczą ziem górskich w Polsce. Przewiduje się rozszerzenie terytorialnego zakresu badań na Góry Świętokrzyskie oraz intensyfikację tych badań we wschodniej części Polskich Karpat.

Plan koordynacyjny obejmuje blisko 90 tematów skupionych w 4 następujących podproblemach:

1. Przyrodnicze, ekonomiczne i organizacyjne warunki aktywizacji gospodarczej oraz ochrony obszarów górskich,
2. Zagospodarowanie lasów górskich,

3. Rolnicze zagospodarowanie Karpat,
4. Rolnicze zagospodarowanie Sudetów.

W podproblemie 1 badania będą dotyczyły przyrodniczych uwarunkowań działalności człowieka w górach, ekonomicznych i społecznych warunków aktywizacji rolnictwa górskiego i przeciwdziałania procesom depopulacyjnym, optymalizacji efektów gospodarczych w rolnictwie górskim, ochrony środowiska przyrodniczego oraz miejsce rolnictwa i leśnictwa w krajobrazie górskim. Tematyka badawcza podproblemu 2 obejmuje ocenę stanu zdrowotnego lasów, doskonalenie metod prowadzenia drzewostanów w różnych sposobach zagospodarowania lasów karpaccich i sudeckich, analizę i ocenę bazy nasiennej głównych gatunków drzew leśnych oraz analizę i ocenę bazy technicznej do prowadzenia górskiego gospodarstwa leśnego w Karpatach i Sudetach. Ujęte w podproblemie 3 badania rolnicze na obszarze Karpatu względnią potrzeby melioracyjne i zasady uprawy specyficznych gleb górskich, doskonalenie systemów melioracyjnych w górach, systemy uprawy roli na stokach, dobór roślin i doskonalenie technologii uprawy na gruntach ornych i trwałych użytkach zielonych, poprawę produktywności sadów oraz opracowanie perspektyw hodowli i technologii produkcji zwierzęcej na obszarze Karpat. Podproblem 4 będzie nastawiony w największym stopniu na wdrożenia w zakresie waloryzacji rolniczo-glebowej, racjonalnego sterowania wodą w zlewniach górskich, doskonalenia technologii i organizacji produkcji roślinnej, systemów maszyn rolniczych dla terenów górskich oraz perspektywicznych układów organizacyjno-produkcyjnych w rolnictwie sudeckim.

*Wpływ prowadzenia badań na przekształcenie dokonujące się
w gospodarce ziem górskich*

Wyniki wieloletnich badań naukowych prowadzonych w górach, właściwie przekazane do praktycznego stosowania, przyczyniły się do zmiany kierunku i poziomu gospodarki rolniczej i leśnej. Przemiany te zmierzają do ukierunkowania produkcji zgodnie ze specyficznymi warunkami środowiska przyrodniczego. Wzmaga to bezwzględny poziom produkcji i jej wydajności jednostkowej.

Zasadnicze przemiany obserwować można w użytkowaniu ziemi. Zwiększa się powierzchnia trwałych użytków zielonych i pastewnych na gruntach ornych, które stanowią podstawę dla rozwoju produkcji zwierzęcej, głównie bydła. Rozszerza się wychów młodego bydła rzeźnego, oparty na letnich wypasach na pastwiskach górskich. W terenach podgórskich zwiększa się baza produkcji warzywniczej i sadowniczej.

W oparciu o wytyczne naukowe organizują się indywidualne gospodarstwa specjalistyczne. Na podkreślenie zasługuje znaczny wkład nauki do procesów właściwego zagospodarowania Bieszczadów i Sudetów. W znacznym procencie odłogowane użytki rolne w coraz szerszym zakresie włączane są do produkcji.

Wyniki licznych opracowań wskazują, że struktura drzewostanów w lasach górskich nie jest dostosowana do miejscowych siedlisk. Wpływa to na znaczne szkody w drzewostanach i zmniejszenie ich zasobności. Stopniowo postępuje więc przebudowa drzewostanów w takim kierunku, by mogły one spełniać swe funkcje produkcyjne i pozaprodukcyjne — ochronne i społeczne.

Wyniki badań kompleksowych w coraz szerszym zakresie są wykorzystywane w planowaniu przestrzennym obszarów górskich i w wielu przedsięwzięciach administracyjno-organizacyjnych dotyczących aktywizacji gospodarczej tych terenów, racjonalnego wykorzystania ziemi, rozwoju bazy turystyczno-wypoczynkowej, ochrony cennych wartości przyrodniczych i prawidłowego kształtowania krajobrazu.

Miejsce zagadnień górskich w strukturze organizacji nauki i kształcenia kadr dla gospodarki

Zapoznając się z sytuacją panującą w innych krajach posiadających tereny górskie, można stwierdzić istnienie licznych placówek naukowych dla prowadzenia permanentnych obserwacji przemian zachodzących w środowisku górskim pod wpływem działalności człowieka. Opracowanie właściwych koncepcji zagospodarowania musi być często poprzedzone długookresowymi badaniami terenowymi. Zasada ta nie jest przestrzegana w naszym kraju. Utworzony w 1984 r. Zakład Gospodarki Górskiej PAN w Krakowie po 5 latach swojej działalności zmuszony był zmienić formę organizacyjną, co wpłynęło na zanik jego specjalistycznej działalności. Istniejące przy instytutach resortowych placówki terenowe dla obszarów górskich (oddziały, stacje badawcze) nie zawsze posiadają właściwe warunki do badań i pełne zrozumienie w dyrekcjach swych instytutów, obejmujących problematykę ogólnokrajową. Utworzony w 1977 r. przy Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Krakowie nowy kierunek studiów stacjonarno-zaocznych w zakresie gospodarki górskiej działał tylko przez jeden 4-letni okres.

Przy przedstawionym podejściu trudno jest zapewnić równomierność pokrycia stacjami obserwacyjnymi całych obszarów górskich, co stanowi niezbędny warunek powodzenia prac kompleksowych. Struktura planu badawczego pozostaje w ścisłym zwiczk z organizacją i rozmieszcze-

niem placówek badawczych. Tylko zgrupowanie w nich specjalistów z zakresu problematyki górskiej i zapewnienie im warunków badań na poziomie światowym, przyspieszyć może pełne i efektywne włączenie obszarów górskich do gospodarki ogólnokrajowej.

Współpraca międzynarodowa w problematyce górskiej

Przyrodnicze uwarunkowania obszarów górskich wyznaczają tematykę dotyczącą ich zagospodarowania i ochrony. Nie może ona zamykać się w granicach administracyjnych poszczególnych państw. Chodzi tu o współdziałanie krajów sąsiednich, użytkujących to samo pasmo górskie, jak też o wymianę doświadczeń pomiędzy badaczami różnych grup górskich w Europie czy na świecie. Najczęściej kontakty takie ograniczają się do wzajemnej wymiany publikacji i uczestnictwa w konferencjach naukowych, rzadziej zaś do podejmowania wspólnych tematów badawczych. Problematyka ta powinna być ujęta w wieloletnich programach rządowych współpracy kulturalnej z zagranicą i uznana za niezbędną w badaniach nad racjonalnym zagospodarowaniem i ochroną terenów górskich.

Pragnąc ożywić współpracę naukową w zakresie problematyki górskiej, Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN zorganizował w 1972 r. międzynarodowe sympozjum na temat „Problemy gospodarki górskiej w badaniach krajów europejskich”. W obradach uczestniczyli przedstawiciele 7 krajów: Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Polski, Rumunii, Szwajcarii i Związku Radzieckiego. W uchwale podjętej na tym sympozjum podkreślono konieczność międzynarodowego współdziałania w określaniu zasad racjonalnego gospodarowania w specyficznym środowisku górskim. Zaproponowano również utworzenie międzynarodowej grupy ekspertów dla zagadnień górskich.

W połowie lat 70-tych zaczyna się aktywizować program międzynarodowy UNESCO — MAB (Man and the Biosphere), w ramach którego powołany zostaje projekt MAB — 6 „Wpływ działalności człowieka na ekosystemy górskie”. Ogólnoświatowe Centrum Koordynacyjne w Paryżu desygnuje Polskę jako koordynatora problematyki dotyczącej Karpat. Utworzony w 1977 r. regionalny program Soc — MAB powierza Polsce koordynację w projekcie MAB — 6 na wszystkie państwa socjalistyczne. Pierwsze kontakty koordynacyjne miały miejsce w 1979 r. i zapewniły współdziałanie ZSRR, USRR, CSRS, Bułgarii i Polski. W maju 1980 r. odbyła się w Rzeszowie II narada koordynacyjna tego projektu, połączona z konferencją naukową. Następna narada przewidywana jest na 1985 r. Ta forma współpracy będzie bardzo korzystna dla Polski, jeżeli

zostanie odpowiednio doceniona przez jednostki nadrzędne decydujące o warunkach tej współpracy w naszym kraju.

Równocześnie brak jest zrozumienia dla potrzeby przynależności Polski do ogólnoświatowego Towarzystwa Badania Obszarów Górskich. Pozytywnie należy ocenić wybór przedstawiciela Zakładu Geomorfologii i Hydrografii Gór i Wyżyn IGiPZ PAN do Centrum powstałej w 1984 r. Asocjacji do Badań Obszarów Górskich.

Biorąc pod uwagę wyniki badań górskich prowadzonych w naszym kraju, można z pełną odpowiedzialnością stwierdzić, że mogą one być prezentowane na platformie międzynarodowej. Dlatego też odpowiednio zorganizowana współpraca zapewni obustronne korzyści.

*Perspektywiczne kierunki rozwoju nauki w zakresie zagadnień
dotyczących problematyki górskiej*

Badania naukowe aktualnie prowadzone i podejmowane w przyszłości można objąć jednym wspólnym tytułem: „Organizacyjno-technologiczna i ochronne aspekty racjonalnego zagospodarowania środowiska górskiego”. Zaliczyć tu można prace prowadzone w Komitecie, w licznych placówkach uczelnianych Krakowa, Wrocławia, Poznania, Lublina, Kielc i Rzeszowa, w instytucjach PAN i resortowych, a także w problemach centralnie koordynowanych, w tym głównie w dotychczasowym problemie międzyresortowym MR.II.18. Należy stwierdzić, że działalność naukowa Komitetu Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN miała i ma nadal w znacznym stopniu charakter syntetyczny lub badań pilotażowych.

Tematyka badań Komitetu w najbliższym 15-leciu wynikać będzie z przemian jakie dokonywać się będą w specyficznym i o szczególnej roli środowiska i gospodarce ziem górskich. Niemniej już teraz można określić w przybliżeniu pola zainteresowań badawczych, a mianowicie:

- przemiany strukturalne w rolnictwie, ich tempo i konsekwencje,
- opłacalność produkcji rolniczej w górach na tle innych kierunków działalności człowieka,
- doskonalenie metod zagospodarowania, ochrony i użytkowania lasów górskich, racjonalizacja gospodarstwa leśnego oraz wykorzystania zasobów leśnych w górach,
- skażenia środowiska przyrodniczego w górach, ich skutki dla człowieka i działalności rolniczo-leśnej,
- przemiany środowiska przyrodniczego na skutek intensyfikacji produkcji zwierzęcej w górach,
- wypracowanie i doskonalenie metod rekultywacji środowiska przyrodniczego w górach,

- intensyfikacja badań terenów górskich w zakresie funkcji turystycznej i rekreacyjnej,
- problem wyspecjalizowanych kadr dla rolnictwa i leśnictwa w górach.

Kompleksowość w rozpatrywaniu zagadnień rolniczych i leśnych w terenach górskich pozwala na wysunięcie sugestii co do badań podejmowanych przez inne dyscypliny naukowe.

Można je ująć w następujących punktach:

1. Bogaty jest dorobek nauk geograficznych w zakresie poznania środowiska przyrodniczego terenów górskich. Zbyt mało jest jednak opracowań syntetycznych, ukierunkowanych pod kątem potrzeb produkcji rolniczej.

2. W szerszym zakresie rozwijać się powinna agroklimatologia, dostarczająca szczegółowych ocen powiązania produkcji roślinnej z warunkami środowiska. Równolegle powinny być prowadzone badania nad poznaniem i produkcyjną oceną klimatów lokalnych w terenach górskich i podgórskich.

3. Dalszych badań wymaga gospodarka wodna w górach. Wiele jeszcze niewiadomych tkwi w poznaniu dyspozycyjnych zasobów wodnych i ich rozdysponowania, zwiększenia retencji wodnej, jak też przyczyn i skutków wezbrań w ciekach wodnych. Zachodzi potrzeba wyznaczenia obszarów zlewni chronionych i opracowania dla nich założeń gospodarki wodnej.

4. Konieczne są badania nad zachowaniem zgodności intensyfikacji produkcji rolniczej z ochroną unikalnych walorów przyrodniczych środowiska górskiego. Niezbędny jest więc program kompleksowych badań problemów górskich z uwzględnieniem specyfiki planowania przestrzennego.

5. Nauki ekonomiczno-społeczne rozszerzyć powinny badania nad sposobami zahamowania nadmiernego odpływu ludności rolniczej z terenów górskich oraz zweryfikowania ocenę stanu warunków materialnych i kulturalnych życia ich mieszkańców.

6. Wypracować należy optymalne modele organizacyjne przedsiębiorstw rolniczych, adekwatne do specyficznych warunków przyrodniczych i przyszłościowych trendów rozwojowych rolnictwa, z uwzględnieniem bazy i struktury przemysłu przetwórczego.

7. Konieczne są prace badawcze nad nowymi, nieszkodliwymi dla środowiska przyrodniczego, środkami ochrony roślin i odpowiednimi formami nawozów mineralnych dostosowanymi do właściwości gleb, naturalnych zespołów roślinnych i hydrologicznych roli pokrywy roślinno-glebowej.

8. Nauki ekonomiczne określić powinny dla warunków górskich pra-

widłowe relacje w strukturze gospodarki i czynniki stymulujące bądź ograniczające rozwój gałęzi rolnictwa.

9. Zachodzi pilna potrzeba opracowania kompleksowej monografii ziem górskich w Polsce, stanowiącej syntezę dotychczasowych wyników badań.

10. Należy nasilić badania w zakresie hodowli i uprawy roślin pastewnych dla terenów górskich, jak również w mechanizacji prac w tych terenach przez odpowiednie dostosowanie maszyn, szczególnie do pracy na użytkach zielonych.

*Niezbędne warunki jakie należy stworzyć dla realizacji
nakreślonych kierunków badań*

Nadal aktualne są założenia zawarte w uchwale II Kongresu Nauki Polskiej, a dotyczące środków i warunków rozwoju nauki. Wskazywała ona, że wśród czynników, które zapewniają kompleksowość i zespołowość badań, ważną rolę odgrywa ich właściwa organizacja oraz zapewnienie niezbędnych środków materialnych związanych z określonymi zadaniami badawczymi, a także usprawnienia koordynacyjne.

W odniesieniu do problematyki górskiej Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN uważa za niezbędne i pilne w realizacji:

— usankcjonowanie w strukturze nauki polskiej obok dyscyplinowego, również problemowego układu badań, jako sprzyjającego badaniom kompleksowym i opracowaniu syntez naukowych, stojących często bliżej przyszłościowych problemów bytu człowieka,

— problematyka górską powinna być uwzględniana w strukturze nauki nie według powierzchniowego udziału tych obszarów, lecz pełnionych funkcji w całokształcie gospodarki narodowej,

— wzmocniona powinna być rola Komitetu Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN w inspirowaniu, integrowaniu, koordynowaniu i syntezy problematyki naukowej ważnej dla optymalnego gospodarowania w środowisku górskim,

— nie można dopuścić do dalszego zmniejszenia roli Polski we współpracy międzynarodowej dotyczącej obszarów górskich.

Rozwijając wszelkie możliwe w tym względzie formy współpracy, szczególną wagę należy przywiązywać do udziału w realizacji i koordynacji projektu MAB — 6 „Wpływ działalności człowieka na ekosystemy górskie”,

— pozytywne wyniki 4-letniej pracy naukowej wskazują na celowość utrzymania i rozszerzenia badań objętych programem dotychczasowego problemu MR.II.18 na dalsze lata jako problem finansowany przedmio-

towo pt. „Kierunki zagospodarowania ziem górskich w Polsce”. Badania te powinny stopniowo jednoczyć wysiłki wszystkich badaczy zajmujących się problematyką górską, a działających obecnie w różnych problemach centralnie koordynowanych,

— szczególnie pilne zadanie to zwiększenie liczby terenowych stacji badawczych w górach o szerokim kompleksowym profilu tematycznym. W tym zakresie pozostaliśmy znaczni w tyle w stosunku do innych obszarów górskich na świecie.

— do istotnych zadań na najbliższą przyszłość, ułatwiających wykonanie wcześniej wymienionych postulatów, zaliczyć należy: restytuowanie samodzielnej placówki naukowo-badawczej dla zagadnień górskich, rozbudowę oddziałów górskich w instytutach resortowych, rozwój kierunków studiów o tematyce górskiej w Akademiach Rolniczych w Krakowie i we Wrocławiu (wraz ze studiami doktoranckimi i podyplomowymi), a także rozwinięcie średniego szkolnictwa zawodowego dla potrzeb gospodarki w górach.

Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN spodziewa się, że prace związane z III Kongresem Nauki Polskiej uszczegółowią powyższe postulaty i rozszerzą ich zakres — dla dobra nauki i gospodarki całego kraju.